

ADVIES

30 september 2010

De Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Krachtlijnen.....	2
Inleiding	3
Adviestekst	4
1. Inleiding	4
2. Er wordt voldaan aan de bij decreet vastgestelde vereisten	4
3. Een veelbelovend innovatief karakter	4
4. De probleemstelling is nog onvolledig.....	5
5. De samenhang van de strategie kan nog verbeterd worden	5
6. De keuze voor " <i>governance</i> " dient zorgvuldig uitgevoerd te worden.....	8
7. De Minaraad en Duurzame ontwikkeling	9
Bijlage 1	11
Bijlage 2	15
Bijlage 3	16

Krachtlijnen

De Vlaamse Regering heeft een nieuwe Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO) voorgelegd aan alle strategische adviesraden. De Minaraad stelt vast dat de ontwerpstrategie formeel voldoet aan de decretale vereisten, maar dat de kwaliteit van de evaluatie van de vorige VSDO beter kan.

De Raad vindt dat Vlaanderen een stap zet in de groei naar duurzaamheidsbeleid doordat de nieuwe VSDO het pad van de vernieuwing inslaat. De Raad ondersteunt deze vernieuwing en formuleert een reeks aanbevelingen om de kwaliteit van de VSDO nog te verbeteren.

De probleemstelling is nog onvolledig: de VSDO mist (1) een inbedding van de Vlaamse context in de wereldanalyse en (2) een diagnose van de maatschappelijke problemen waarvoor de VSDO een antwoord wil formuleren.

De strategie heeft een gebrek aan samenhang. Belangrijk tekort is het ontbreken van langetermijndoelstellingen als intermediair niveau tussen visie en kortetermijndoelstellingen. Dit gebrek aan samenhang maakt dat het transitieproces moeilijk opvolgbaar zal zijn, en dus moeilijk evalueerbaar, zodat bijsturing en leermomenten op hun beurt quasi onmogelijk worden.

De Raad is positief dat er voor gekozen wordt om nieuwe bestuursvormen een prominente plaats te geven in de VSDO. Tegelijkertijd is de Raad bezorgd over de goede implementatie van deze keuze. Op talrijke plaatsen wordt in de VSDO de kaart getrokken van coöperatie. De Raad stelt zich vragen in hoeverre de bestaande participatiecapaciteit bij actoren in de beleidsarena's zal volstaan om aan de hoge verwachtingen te voldoen. De Raad adviseert daarom doordacht om te springen met de variatie aan bestuursvormen die *'governance beyond government'* mogelijk maakt. Hiertoe adviseert de Raad dat governance een aparte plaats zou krijgen in de VSDO.

De Raad besluit zijn advies door aan te kondigen dat de Permanente Werkgroep Duurzame Ontwikkeling verder vorm zal geven aan de decretale taakstelling van de Minaraad m.b.t. duurzame ontwikkeling.

De Minaraad keurde het advies goed, mits onthouding van de SERV-partners.

Inleiding

Artikel 5, §4 van het Decreet van 18 juli 2008 ter bevordering van duurzame ontwikkeling legt aan de Vlaamse regering op om uiterlijk tien maanden na haar eedaflegging een Vlaamse Strategie goed te keuren en deze mede te delen aan het Vlaams Parlement. Artikel 5, §3 van hetzelfde decreet stipuleert dat de ontwerpstrategie moet voorgelegd worden aan de Minaraad, de SARiV en de SERV voor advies. De Minaraad ontving de adviesvraag op 30 juli 2010. Een advies werd gevraagd binnen een termijn van 60 werkdagen.

Er is advies gevraagd aan alle strategische adviesraden aangezien duurzame ontwikkeling een transversaal thema is dat in elk beleidsdomein relevant is. Op de hoorzitting op de SERV van 6 september 2010 besloten de strategische adviesraden in gezamenlijk overleg dat -omwille van de korte adviesperiode wegens zomerreces- elke strategische adviesraad zelfstandig zou werken.

Dit advies bevat zeven hoofdstukken en drie bijlagen waarin voorstellen tot verbetering van de VSDO meer in detail worden uitgewerkt. Na een korte inleiding, worden de decretaal voorgeschreven vormvereisten voor de VSDO geëvalueerd. De volgende vier hoofdstukken bevatten substantiële bijdragen met een aantal concrete verbetervoorstellen om de samenhang van de VSDO te verhogen. Het laatste hoofdstuk geeft de Minaraad weer welke rol hij kan spelen in het beleidsdomein duurzame ontwikkeling.

Dit advies werd ontwikkeld op basis van één werkcommissievergadering, op 28/09/2010.

De SERV-partners onthielden zich bij deze aangezien de VSDO ook in de SERV behandeld werd.

Walter Roggeman

voorzitter Minaraad

Adviestekst

1. Inleiding

- [1] **Inleiding.** Op 30 juli 2010 ontving de Raad de adviesvraag voor het ontwerp van Vlaamse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (VSDO). Er werd advies gevraagd "aan alle strategische adviesraden", wat maakt dat het bereik van de adviserende instanties werd uitgebreid boven de wettelijk verplichte adviesvragen aan SERV, SARiV en Minaraad. Dit is een goede zaak. De adviesraden hebben vervolgens een hoorzitting belegd, met de SERV als gastheer, op 6 september 2010. De elementen die op die hoorzitting aangereikt werden, vormden in belangrijke mate de inspiratiebron van het hierna volgende briefadvies.

2. Er wordt voldaan aan de bij decreet vastgestelde vereisten

- [2] **Toetsing aan decretale eisen.** In de eerste plaats wenst de Minaraad de voorliggende ontwerpstrategie te toetsen aan aan veeleer vormelijke eisen die dienaangaande zijn vastgesteld in het Decreet van 18 juli 2008 ter bevordering van duurzame ontwikkeling: (1) een evaluatie van de uitvoering van de vorige strategie; (2) een analyse van de huidige situatie; (3) een langetermijnvisie en (4) operationele korte termijn doelstellingen. Er moet bijzondere aandacht besteed worden aan de Europese en internationale dimensie van duurzame ontwikkeling.

De Raad stelt vast dat het ontwerp VSDO formeel aan deze vereisten voldoet maar stelt eveneens vast dat de kwaliteit van de evaluatie van de vorige VSDO (pp.20-22) verbeterd kan worden. Zo blijft het onduidelijk wat de aanpak van de evaluatie was en zou het evaluatierapport toegankelijk moeten zijn voor alle betrokken actoren. Tenslotte is het ook onduidelijk hoe in de VSDO2 rekening wordt gehouden met de aandachtspunten van pagina 22.

3. Een veelbelovend innovatief karakter

- [3] **Is de VSDO vernieuwend?** In de tweede plaats wenst de Raad na te gaan in welke mate de voorliggende ontwerpstrategie een vernieuwing betekent of kan betekenen voor het denken en het beleid inzake duurzame ontwikkeling in Vlaanderen.

De Raad is, wat dat betreft, van oordeel dat de VSDO in een belangrijk aantal opzichten innoverend werkt met betrekking tot het beleid voor duurzame ontwikkeling.

Ten eerste worden andere bestuurlijke processen met een langetermijnperspectief in een breder kader geplaatst. Het Pact 2020 reikt tot 2020, en met de VSDO wordt er daarentegen aangegeven hoe de beleidsplanning er na 2020 uit zal zien. 2020 wordt op die manier een tussenstap en geen eindstation in het strategisch beleidsdenken.

Ten tweede is de erkenning van en de keuze voor het transitiedenken een grote stap voorwaarts op weg naar een performant duurzaamheidsbeleid. De VSDO erkent met name dat een klassieke beleidsbenadering onvoldoende zal zijn om de

huidige en toekomstige maatschappelijke problemen aan te pakken en dat een paradigmaverschuiving noodzakelijk is.

Ten derde is de aandacht voor wat in de VSDO "*governance beyond government*" en "*network governance*" genoemd wordt, belangrijk voor de implementatie van het participatieprincipe uit de Rio Verklaring.¹ De Vlaamse overheid erkent in deze dat een klassieke centraal-gestuurde en hiërarchische beleidsbenadering geen goed recept is voor de transitie naar een duurzaam Vlaanderen.

Ten vierde is er op inhoudelijk vlak ook een cruciale stap voorwaarts gezet. De VSDO durft radicaal en allesomvattend sector-overstijgend te denken. In Pact 2020 werd een aanzet gedaan tot deze transversale benadering. VSDO tracht nog een stap verder te gaan.

- [4] **Vernieuwen maakt kwetsbaar.** Evenwel zijn het juist al deze vernieuwingen die de VSDO kwetsbaar maken voor kritiek. Samengevat stelt de Raad dat met de VSDO Vlaanderen een grote stap zet in de groei naar duurzaamheidsbeleid doordat in de VSDO het pad van de vernieuwing wordt ingeslagen. De Raad ondersteunt deze vernieuwing en doet in dit advies een reeks aanbevelingen om de kwaliteit van de VSDO nog te verbeteren.

4. De probleemstelling is nog onvolledig

- [5] **Afwezigheid van de Vlaamse omgevingsanalyse.** De Minaraad gaat er van uit dat elk beleidsproces met een einddoelstelling ook nood heeft aan een diagnose van het probleem, wil het beleid evalueerbaar zijn. Elk beleid speelt immers in op een mogelijkheid of een probleem.

De VSDO wil een antwoord zijn op een complex geheel aan problemen in Vlaanderen die vervlochten zijn met eigenschappen en met de toestand van het wereldsysteem. In de VSDO wordt er dan ook een adequate omgevings- en trendanalyse gemaakt van het wereldsysteem.

Wat de VSDO echter mist is een inbedding, in deze wereldanalyse, van de Vlaamse context. Dit kan (1) door het verbinden van wereldtrends met Vlaamse beleidskeuzes. Bijvoorbeeld, wat is de betekenis voor het Vlaamse beleid van de vaststelling dat het gros van de gevolgen van de klimaatsopwarming een effect zullen hebben op de levenskwaliteit van het zuiden? Dit kan ook (2) door een Vlaamse situatieschets te geven. Wat zijn kenmerken van de Vlaamse situatie die een belangrijk oorzakelijk verband hebben (als oorzaak of als gevolg) met de beschreven wereldtrends? Het gaat hier opnieuw om de diagnose van het probleem. Het is deze analyse die de formulering van voor Vlaanderen relevante langetermijndoelstellingen, kortetermijndoelstellingen en acties kan bepalen.

5. De samenhang van de strategie kan nog verbeterd worden

- [6] **Twee mogelijke verbeterpunten in de structuur van de VSDO.** De Raad stelt vast dat de VSDO in grote lijnen de elementen bevat die nodig zijn om een langetermijnstrategie te ontwikkelen, maar onderscheidt ook twee punten tot

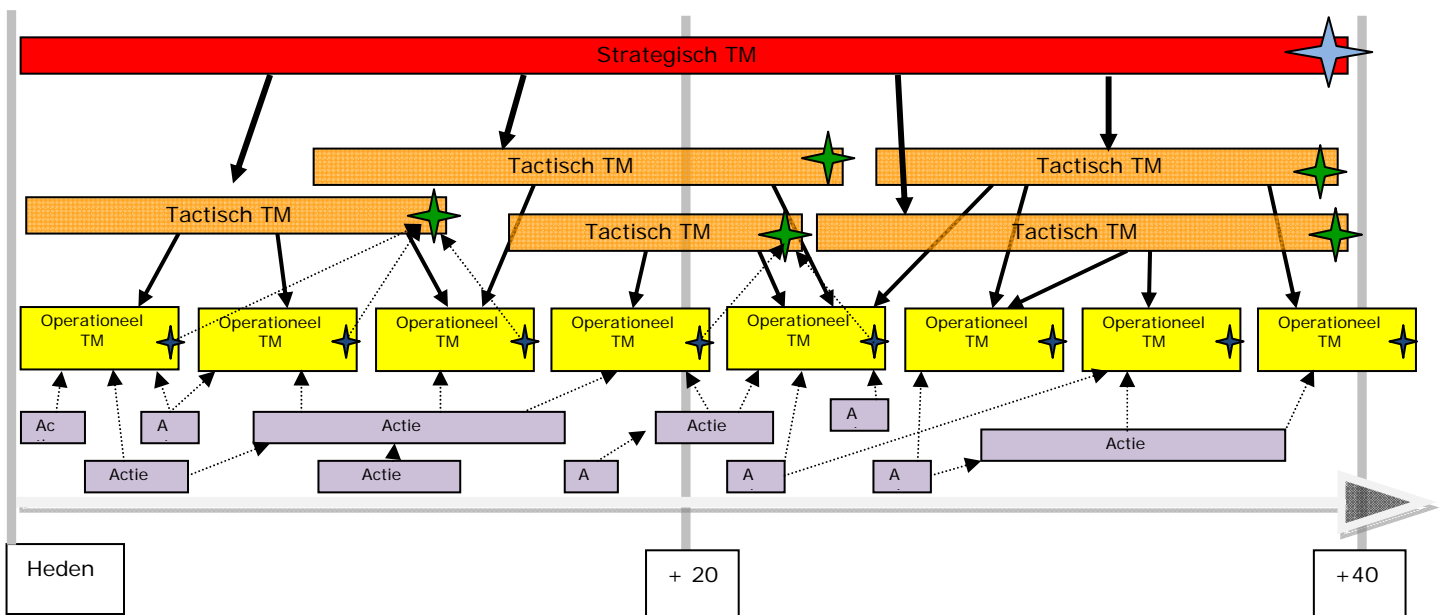
---

¹ Principle 10, Rio declaration, 1992, United Nations Conference on Environment and Development.

verbetering. Het eerste punt is het toevoegen van langetermijndoelstellingen aan de VSDO, als instrument tussen de langetermijnvisie en de kortetermijndoelstellingen. Aangezien de in het decreet opgesomde vereisten niet limitatief gesteld zijn (*“Deze strategienota bevat in het bijzonder”*) is dit formeel mogelijk. Het zal de samenhang van het beleid verhogen. Bij de keuze van langetermijndoelstellingen dient men de bestaande ambities over te nemen.²

Los van dit eerste punt, kan de opbouw van de strategie in haar geheel nog versterkt worden. Om het argument van de algemene samenhang te kunnen formuleren, schetst de Raad een ideaal model in de volgende alinea’s en in bijlage 1 en 2.

[7] De samenhang methodologisch gedacht. In figuur 1 wordt voorgesteld hoe de onderlinge samenhang van een strategie die transitie management als methode heeft, gedacht kan worden. De figuur stelt de tijdslijn van de VSDO voor (van 2010 naar 2050). Elke rechthoek stelt een beleidsdoelstelling voor. Hoe breder de rechthoek, hoe groter de tijdshorizon van het beleid.

Figuur 1. Model voor strategische beleidsplanning

Transitiemanagement richt zich op vier niveaus:³

- het strategische niveau, wat de lange termijn omvat en gaat om het omvormen van o.a. wereldbeelden, macro-economie, wereldpolitiek;
- het tactische niveau, wat de middellange termijn omvat en gaat om het omvormen van o.a. dominante regels, praktijken, infrastructuur en technologieën;

² Zo wordt in het klimaatbeleid aanvaard dat de opwarming van de 2°C norm niet mag overschrijden. Daaruit leiden wetenschappers dan af dat er tegen 2050 een emissiereductie van 95 % t.o.v. 1990 noodzakelijk is wil men een duurzaam Vlaanderen zoals beschreven in de visie van de VSDO.

³ Paredis, E. (2008). Transition Management in Flanders. Policy context, first results and surfacing tensions. Steunpunt Duurzame Ontwikkeling, Working Paper n° 6.

- het operationele niveau, wat de korte termijn omvat en gaat om omvormingen met korte tijdsduur die ook abrupt kunnen zijn;
- de acties, wat de concrete beleidsdaden omvat van een beleidsarena.

Deze niveaus staan met elkaar in relatie. Deze relaties worden weergegeven door pijlen. Het strategische transitie management (TM) inspireert het tactische TM, dat op zijn beurt het operationele TM voedt, dat op zijn beurt aan de basis ligt van concrete acties. Elk van deze niveaus kan omgezet worden in doelstellingen. Goede doelstellingen worden actief geformuleerd. Het is niet altijd duidelijk wanneer tekst beschrijvend is of als doelstelling bedoeld is. Hetzelfde geldt voor acties. Uit actie 11 (p. 49) kan de Raad niet afleiden wat de overheid plant te doen. Ze lijkt eerder als visie geformuleerd te zijn in plaats van als actie.

[8] Een goede samenhang is nodig voor evalueerbaarheid. Maar er is ook een omgekeerde relatie. Het succes van acties bepaalt het succes van het operationele TM. Het succes van het operationele TM bepaalt het succes van het tactische TM, en het succes van het tactische TM bepaalt het succes van het strategische TM.

De graad van succes wordt vastgesteld door evaluatie. Om de strategische doelstelling "*een duurzame Vlaamse samenleving in een duurzaam wereldsysteem in 2050*" te halen, moet elke component van het beleidspad onderworpen kunnen worden aan evaluaties. Deze evaluaties worden voorgesteld door de sterren in de figuur. Dergelijke evaluaties vereisen adequate indicatoren. Een evaluatie moet dus gelinkt zijn aan het beleidspad en heeft een timing. Om de figuur niet nodeloos ingewikkeld te maken, is de omgevingsanalyse, met de noodzakelijke fase van het stellen van de diagnose (zie paragraaf 3) in deze figuur niet opgenomen. In bijlage 1 heeft de Raad de oefening gemaakt om de VSDO op haar samenhang te toetsen.

[9] De samenhang is onvoldoende en evalueerbaarheid is niet gegarandeerd. In de eerste plaats stelt de Raad vast dat de samenhang tussen de verschillende beleidscomponenten niet vaststelbaar is. Om te lokaliseren waar samenhang ontbreekt stelt de Raad het model in bijlage 1 en 2 voor als aanzet tot hulpmiddel.

Ten tweede is door het ontbreken van langetermijndoelstellingen er een gebrek aan samenhang tussen visie (2050-perspectief) en kortetermijndoelstellingen.

Ten derde stelt de Raad vast dat de opgesomde acties niet volstaan om de doelstellingen in 2050 te halen. In dat opzicht heeft een VSDO nood aan meer ambitie. Opnieuw is het model in bijlage 1 en 2 nuttig om vast te stellen waar meer of andere acties noodzakelijk zijn.

Ten vierde stelt de Raad vast dat niet alle beleidsdomeinen even sterk uitgewerkt zijn. Dit komt door verschillen tussen de beleidsdomeinen in engagement naar het VSDO-proces toe.

Dit gebrek aan samenhang maakt dat het transitieproces moeilijk opvolgbaar zal zijn, en dus moeilijk evalueerbaar, zodat bijsturing en leermomenten quasi onmogelijk worden. Zo is het niet af te leiden:

- welke acties moeten zorgen voor het halen van een strategisch doel;
- wat de timing is voor het afwerken van acties en het halen van doelstellingen

(met uitzondering de acties die overgenomen zijn van Pact 2020);

- of alle componenten van het TM gedekt zijn door adequate operationalisering op lager niveau.

De Raad pleit er dan ook voor dat de VSDO-beleidsmakers een vergelijkbare oefening zouden doen, om zo de samenhang te garanderen. De Raad pleit er ook voor om de opvolgbaarheid van de VSDO voor heel de beleidsarena te verhogen door de relaties tussen de componenten te expliciteren. Door een betere samenhang is het beleid beter opvolgbaar, zowel voor de overheid als voor de burgersamenleving. Hiervoor doet de Raad een concreet voorstel in bijlage II.

De Raad erkent dat het moeilijk is om binnen een VSDO een totaalbeleid te ontwikkelen voor de DO. Deze oefening zal de beleidsmakers er echter toe brengen om prioriteiten voor duurzame ontwikkeling duidelijker te formuleren. Daarnaast kunnen leemtes in de strategie ook als inspiratie dienen voor actoren in de beleidsarena om nieuwe transitie-initiatieven te ontwikkelen.

De Raad doet in bijlage 3 een voorstel hoe de nieuwe VSDO-structuur er zou kunnen uitzien. In deze nieuwe structuur doet de Raad ook aanbevelingen over de *governance*-benadering. Hierop wordt in de paragraaf 5 dieper ingegaan.

[10] Planning van de evaluatie van deze VSDO. Tot slot adviseert de Raad om in de VSDO aan te kondigen hoe deze VSDO aan het einde van deze legislatuur zal geëvalueerd worden. Deze aankondiging moet verder gaan dan het stellen dat het Steunpunt Duurzame Ontwikkeling (of een andere partij) deze evaluatie zal doen. Een evaluatiebeleid moet nadenken over welke ambities uit de VSDO tegen 2014 gerealiseerd moeten zijn en hoe die ambitie gerealiseerd kan worden.

In het verlengde van de vorige alinea, adviseert de Raad om in de VSDO een instrument te bepalen dat duurzaamheid kan monitoren. Om duurzaamheid te kunnen evalueren, heb je een geschikt monitoringsinstrument nodig. Als alternatief voor BNP worden er indicatoren als 'binnenlandse vooruitgang' voorgesteld. De Raad verwijst hiervoor naar een bijdrage van professor T. Jackson in haar jaarverslag van 2005 en naar recenter studiewerk.⁴

6. De keuze voor "*governance*" dient zorgvuldig uitgevoerd te worden

[11] Moeilijke implementatie van de keuze voor nieuwe bestuursvormen. De Raad is positief dat er voor gekozen wordt om nieuwe bestuursvormen een prominente plaats te geven in de VSDO.

Maar tegelijkertijd is de Raad bezorgd over de goede implementatie van deze keuze. Op talrijke plaatsen wordt in de VSDO de kaart getrokken van coöperatie. De Raad stelt zich vragen in hoeverre de bestaande participatiecapaciteit bij actoren in de beleidsarena's zal volstaan om aan de hoge verwachtingen van de DAR te voldoen. Dit probleem kan op verschillende manieren opgelost worden:

---

⁴ Jackson, T. (2005). *Capitulum Selectum: Op zoek naar ecologische, sociale en economische vooruitgang. Hoe meten we duurzame ontwikkeling?* In: Minaraad. (2005). Jaarverslag. Pp. 39-51.

- Door extra middelen vrij te maken om aan capaciteitsopbouw te doen;
- Door bestaande middelen voor capaciteitsopbouw te verschuiven;
- Door zuinig om te springen met capaciteitsintensieve vormen van bestuur.

De Raad adviseert om doordacht om te springen met de variatie aan bestuursvormen die *'governance beyond government'* mogelijk maakt. Hiertoe moet:

- Een inventaris gemaakt worden van types bestuursvormen. Zo zijn coproductie, consultatie en informatieverstrekking die verschillende vormen van participatie;
- Voor elk bestuurstype sterktes en zwaktes opgelijst worden;
- Voor elk bestuurstype bepaald worden in welke omstandigheden het geschikt is;
- Onderzocht worden voor welke bestuurstypes er belangrijke capaciteitstekorten zijn.

[12] Een aparte plaats voor governance in de VSDO. Er moet met andere woorden systematischer nagedacht worden over de nieuwe bestuursbenadering. Hiertoe adviseert de Raad dat governance een aparte plaats zou krijgen in de VSDO. In het ontwerp wordt op twee plaatsen systematisch aandacht besteed aan *'governance'* op twee plaatsen (pp.42-46; pp.85 e.v.). De Raad adviseert om alle overschouwingen met betrekking tot *governance* onder te brengen in een apart deel, bijvoorbeeld "Aanpak van de VSDO en de transitie". Dat deel zou volgende thema's kunnen aanraken:

- hoe de VSDO tot stand komt;
- hoe het gedachtegoed van de VSDO en de transitiebenadering verspreid kan worden binnen de beleidsarena (communicatie-, eigenaarschap- en draagvlakstrategie);
- hoe variatie aan bestuursvormen gekozen worden in functie van het doel.

7. De Minaraad en duurzame ontwikkeling

[13] De Minaraad en duurzame ontwikkeling. De opdracht van de Minaraad met betrekking tot duurzame ontwikkeling wordt omschreven in het decreet ter oprichting van de strategische adviesraad "Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen" in artikel 11.2.1 §1.: "*(...)advies uit brengen over de hoofdlijnen van het milieubeleid of over het beleid betreffende het milieuaspect van duurzame ontwikkeling.*"

De Minaraad gaat er van uit dat duurzame ontwikkeling, als concept, haar meerwaarde verliest wanneer ieder beleidsdomein –c.q. domeinadviesraad- blijft denken vanuit de eigen benadering of "koker". Daarom is het nodig dat de Minaraad aan zijn eigen decretale opdracht een zinnige –en althans niet te bekrompen- invulling geeft. Dit brengt met zich mee dat de raad in principe uitspraak moet kunnen doen over kwesties die zich t.a.v. andere sectoren afspelen, maar die, over de lange termijn een strategische milieucomponent

bevatten. Voorbeelden zijn “groene” economie, “vergroening” van de fiscaliteit, Instandhoudingsdoelstellingen met weerslag op alle rurale sectoren.

In de nabije toekomst zal de nieuw op te richten Permanente Werkcommissie Duurzame Ontwikkeling vorm geven aan de niche van de Minaraad inzake duurzame ontwikkeling. De brede vertegenwoordiging van actoren in de Minaraad, is hierbij een belangrijke kans.

Bijlage 1

In deze bijlage wordt een inventaris gemaakt van elementen van de VSDO die (1) feitelijk genoeg zijn voor een probleemgerichte omgevingsanalyse, (2) die zodanig geformuleerd zijn dat ze bruikbaar zijn als doelstelling of actie.

In de schema's die daarop volgen wordt (1) onderzocht hoe de VSDO samenhangt m.b.t. het thema biodiversiteit (eerste schema); (2) een voorstel gedaan hoe de samenhang van een beleidsplan verbeterd kan worden (schema 2).

Omgevingsanalyse

(1.4) Klimaatverandering

1. Klimaatverandering zal vooral impact hebben in het zuiden.
2. De uitstoot van klimaatgassen moet beperkt worden door geïndustrialiseerde landen, maar ook door groeielanden.
3. De samenleving moet zich aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering (adaptatiebeleid)

(1.6) Uitputting grondstoffen

1. Ecosysteemfuncties voorzien in levensbronnen
2. We moeten grenzen stellen aan het gebruik van beschikbare hulpbronnen
3. Onze koolstofafhankelijkheid wordt probleem
4. Beheer bronnen is (her)verdelingsvraagstuk

(1.7) Verlies aan biodiversiteit

1. Grondstoffengebruik vernietigt biodiversiteit
2. Biodiversiteit is nodig voor gebruik ESD
3. Demografie (groei) versterkt degradatie
4. Beheer ESD/biodiversiteit is verdelingsvraagstuk

Visie

(1.3.3) De Ecologische draagkracht

1. De risico's voor de natuur, het klimaat en de menselijke gezondheid zijn tot een minimum herleid.
2. Productie & consumptie binnen draagkracht
3. Kwetsbare groepen krijgen plaats in transitie
4. Er wordt gewerkt aan zuiver water
5. Er wordt gewerkt aan zuivere lucht
6. Er wordt gewerkt aan zuivere bodem
7. Inperken geluid- en geurhinder
8. ESD en biodiversiteit zijn toegenomen
9. Toestand kritische soorten is verbeterd
10. Samenhang & kwaliteit habitats is verbeterd
11. Recht op basis leef- en omgevingskwaliteit in directe omgeving
12. Geen systematische afwenteling op andere landen

(1.3.3) De Ecologische draagkracht

1. De risico's voor de natuur, het klimaat en de menselijke gezondheid zijn tot een minimum herleid.
2. Productie & consumptie binnen draagkracht
3. Kwetsbare groepen krijgen plaats in transitie
4. Er wordt gewerkt aan zuiver water
5. Er wordt gewerkt aan zuivere lucht
6. Er wordt gewerkt aan zuivere bodem
7. Inperken geluid- en geurhinder
8. ESD en biodiversiteit zijn toegenomen
9. Toestand kritische soorten is verbeterd
10. Samenhang & kwaliteit habitats is verbeterd
11. Recht op basis leef- en omgevingskwaliteit in directe omgeving

12. Geen systematische afwenteling op andere landen

(1.3.7) Energietransitie

1. Vlaanderen gebruikt enkel die energie die het nodig heeft om in zijn behoeften te voldoen
2. Energieconsumptie vermijdt sociale en ecologische afwenteling
3. Energiearmoede wordt vermeden
4. Er is een bronnenmix voor energie waarbij CO2 en efficiëntie in rekening wordt gebracht
5. Zoveel mogelijk hernieuwbare bronnen
6. Er is een mix van decentrale en centrale productie
7. Transitie gaat gepaard met zuinig ruimtegebruik en ruimtelijke kwaliteit
8. Transitie leidt tot gevoelige daling van energievraag
9. Vlaanderen is minder energieafhankelijk
10. Vlaanderen heeft een verhoogde bevoorradingszekerheid
11. Vlaanderen (en de wereld) zijn koolstofarme samenleving

KT-doelstelling (2020)

(2.3) Ecologische dimensie

1. Water-, luchtkwaliteit, bodembescherming en geluidshinder scoort Vlaanderen even goed als Economische topregio's
2. Effect van milieu op levensverwachting is positief
3. De meeste Vlaamse waterlopen hebben goede kwaliteit zodat in 2020 voldaan is aan de kaderrichtlijn water
4. Er is werk gemaakt van adaptatie zodat de effecten van klimaatwijziging op biodiversiteit en waterhuishouding minimaal zijn
5. Vlaanderen volgt emissie verplichtingen
6. Biodiversiteit is even goed als in Europese topregio's
7. Natuurbehoud en landschapszorg zorgen voor extra jobs
8. Eco-efficiëntie neemt toe
9. Mogelijkheid tot beleving en toegankelijkheid van de natuurgebieden is verhoogd. Meer Vlamingen beschikken over toegankelijk groen
10. Vergroening van wagenpark met overheid als voorbeeld

(2.7) Energiesystemen

1. Aandeel hernieuwbare energiebronnen (EU) wordt opgevoerd tot 20%
2. Energie-efficiëntie in Europa neemt toe met 20%
3. Vorderingen met het oog op stabiele toegang tot energie
4. Energievraag beperkten door efficiëntiewinsten
5. Productiecapaciteit wordt uitgebreid, door betrekken van voldoende spelers
6. Aandeel hernieuwbare energie en WKK stijgt aanzienlijk (EU-richtlijn hernieuwbare energie)
7. Electriciteitsnet wordt hervormd (Pact 2020/7)

(2.10) Wonen-en-bouwensysteem

1. Energiegebruik daalt door toename isolatie, dubbel glas en efficiënte CV
2. In 2020 enkel nog duurzame huizen en steden
3. Aanbod sociale woningen stijgt met 65 000 eenheden.

(2.11) Materialensysteem

1. Gebruik van primaire grondstoffen en materialen is verminderd en de inzet van volwaardige alternatieven neemt toe
2. Er wordt op een meer milieuvriendelijke wijze geconsumeerd.
3. Maximaal stimuleren van recycling
4. Lekstromen maximaal sturen naar de meest performante verwerkingsmethode
5. Maximaal sturen naar eco- efficiënte productie
6. Maximaal sturen naar milieuverantwoorde consumptie
7. Integraal ketenbeheer om milieu-impact maximaal te verminderen.

Acties

(2.1) Transitie Duurzaam wonen en bouwen (project VSDO1)

1. Voortzetting van structurele ondersteuning DuWoBo
2. Opzetten coördinatiestructuur voor duurzaam wonen en bouwen bij de VL. Overheid
3. Ondersteunen van de provinciale steunpunten duurzaam wonen en bouwen (vb. Limburg)
4. Ontwikkelen van een maatstaf en afwegingsinstrumenten voor duurzame bouwprojecten
5. Opzetten proefprojecten duurzame wijken
6. Uitbouwen van aangepaste financieringsmechanismen, vb. duurzame lening
7. Duurzaam wonen en bouwen in leerplannen en opleidingen. Oprichten van werkgroep om curricula door te nemen

Materialentransitie

1. Hervorming van het regelgevend kader voor een duurzaam materialenbeleid
2. Structurele ondersteuning Plan C
3. Experimenten van Plan C worden verder opgevolgd en nieuwe opgezet
4. De systematische screening van beleidsdomeinen om meer aanknopingspunten te vinden
5. Overleg opstarten met subsidiebeheerders om risicovolle projecten toch te kunnen ondersteunen

(3.1.) Energietransitie

1. Opstarten van energietransitieproces
2. Oprichten van Vlaams Energiebedrijf
3. Ontwikkelen verstrengingspad EPB
4. Opstellen actieplan hernieuwbare energie
5. Uitbouwen van slim energienetwerk
6. Slimme meters bij consumenten (20% reductie van consumptie)

(3.2) Duurzame mobiliteit

1. Oprichten van overlegorgaan tussen beleidsdomeinen. Dit overlegorgaan zal masterplan opstellen
2. Verdere hervormingen verkeersbelasting (2011)
3. Invoering rekeningrijden vrachtwagens (2013)
4. Opzetten communicatiecampagne verkeer en milieu
5. De overheid als voorbeeld
6. De lijn schakelt meer over op hybride en elektrische bussen.
7. De lijn ontwikkelt een masterplan groen vervoer
8. De Vlaamse regering ontwikkelt een mobiliteitsplan
9. Ontwikkelen van multimodale reisinformatie
10. Verder ontwikkelen van VAC's
11. Stimuleren van de ontwikkeling en aankoop van plug-in hybride en elektrische wagens
12. Opstellen van een Masterplan Elektrisch rijden

(3.3) Duurzame ontwikkeling in ruimtelijke ordening

1. Het beleidsplan Ruimte moet gericht zijn op duurzame ontwikkeling.
2. Dit wordt meegenomen in heel het operationele proces.
3. In het operationeel proces wordt regelmatig een duurzaamheidsbeoordeling gevoerd
4. Het planningsproces houdt rekening houden met beoordelingsmethodiek

(3.4) Platteland, landbouw, visserij en voeding in verandering

1. Verder uitbouwen van een Plattelandsbeleid
2. Het ontwikkelen van een gedragen voorstel voor een Vlaams plattelandsprogramma voor de PDPOIII
3. Opzetten van een arena om duurzame innovaties te faciliteren
4. Het landbouwinvesteringsfonds ontwikkelt zich verder tot motor van innovatie en transitie

(4.2) Duurzame consumptie

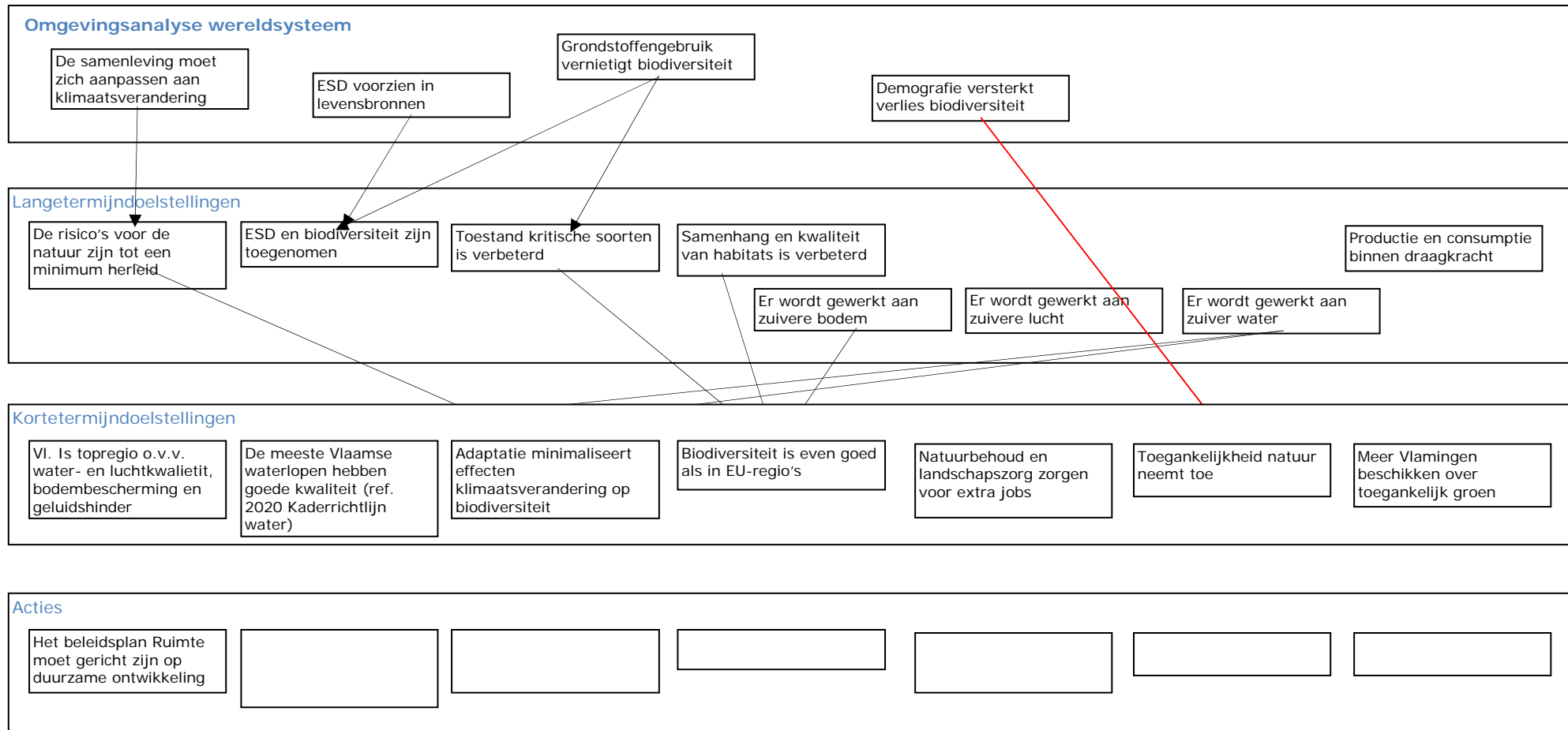
1. De Vlaamse overheid blijft initiatieven rond rust en stiltegebieden verder ondersteunen (Actie 37)

(5.2) EDO

1. Opzetten van EDO coördinatie en procesbegeleiding (Actie 43)
2. Integreeren van bestaande educatieve werkingen in EDO-denken (Actie 44)

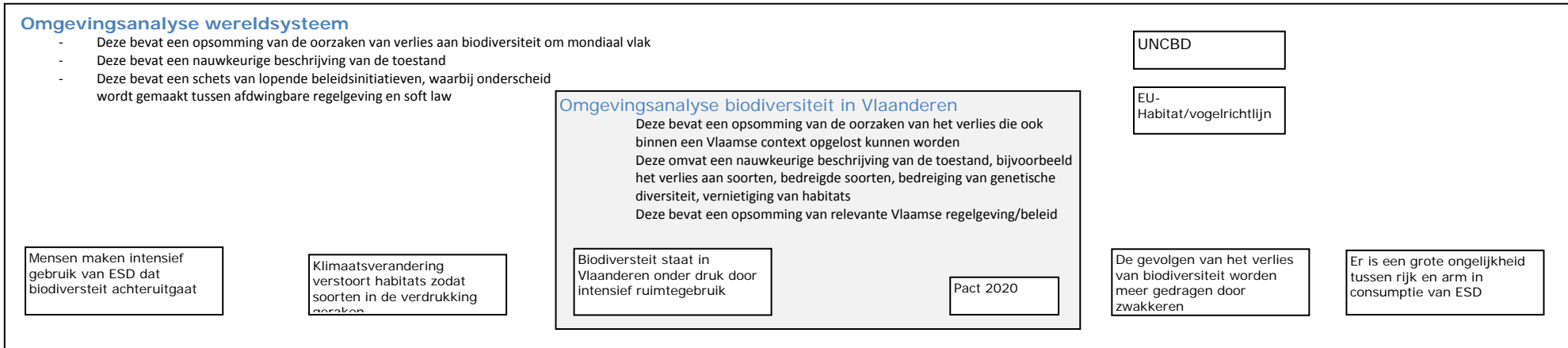
Case Biodiversiteit: Analyse van het ontwerp-VSDO

Dit schema geeft de componenten weer van de VSDO voor het thema biodiversiteit. Met de pijlen probeert de Raad de oefening te maken om verbanden te vinden tussen de verschillende niveau's van doelstellingen en acties. De rode pijl duidt op een mogelijk negatief verband. De Raad komt hier tot het besluit dat het onmogelijk is om deze oefening naar behoren te doen wanneer hij zich baseert op de VSDO. Het is vooral moeilijk om acties te vinden die zullen bijdragen tot het halen van de langetermijndoelstelling. Op de volgende bladzijde doet de Raad een suggestie hoe de samenhang verhoogt kan worden.

Case Biodiversiteit: Model voor een adequate VSDO

In dit model geeft de Raad zijn visie hoe de VSDO ontwikkeld moet worden om performant te kunnen zijn. De pijlen geven opnieuw een verband aan tussen de verschillende beleidscomponenten. Het transitie-managementsmodel kan hierop toegepast worden. Voorbeelden zijn niet grondig uitgewerkt.

Langetermijndoelstellingen (2030-2050)

- Hier worden doelstellingen beschreven op de lange termijn, die afgeleid zijn van de *visie of scenario* dat men voor ogen heeft
- Een goede doelstelling is evalueerbaar en is actief betrokken. Uit een doelstelling moeten dus beleidsacties kunnen volgen.

De waarde van ecosystemen kan ten volle benut worden zonder het duurzame gebruik ervan in het gedrang te brengen.

Reductie van klimaatgassen zodat opwarming niet hoger is dan 2°C

Middellangetermijndoelstellingen (2015-2030)

- Hier worden doelstellingen beschreven op de middellange termijn, die afgeleid zijn van de *langetermijndoelstellingen* die men voor ogen heeft
- Een goede doelstelling is evalueerbaar en is actief betrokken. Uit een doelstelling moeten dus beleidsacties kunnen volgen.

In 2020 heeft Vlaanderen voldoende habitats om 70% van de IHD's te realiseren

Tegen 2020 haalt Vlaanderen de EU-normen uit kaderrichtlijn water.

Cluster van preventieve klimaatdoelstellingen op middellange termijn (uit klimaatbeleidsplan)

Kortetermijndoelstellingen (2011-2014)

- Hier worden doelstellingen beschreven op de korte termijn, die afgeleid zijn van de *middellangetermijndoelstellingen* die men voor ogen heeft
- Een goede doelstelling is evalueerbaar en is actief betrokken. Uit een doelstelling moeten dus beleidsacties kunnen volgen.

Afbakening VEN

Basismilieukwaliteit van water verbeteren

IHD-proces realiseren

Waterkwaliteit neemt toe

Kennis van biodiversiteit neemt toe (80% gekend)

Monitoringsnetwerk

Cluster van klimaatdoelstellingen KT

Acties

- De planning van acties dient als kader om concrete projecten op te starten voor beleidsmakers van alle niveaus en door burgers.
- Een actie moet concreet zijn, met een beheersbare procestijd, en ingebed in haalbare instrumenten.

Planologische processen versnellen

Capaciteitsopbouw voor participatieve processen

Versterken van beheers-overeenkomsten

Scheiding afvalwater

Versterken van onderzoekscapaciteit

Bufferstroken rivieren

Acties klimaatplan

Bijlage 2

Deze tabel is een voorstel van de Raad om de samenhang van de VSDO te verhogen. Deze tabel stelt de fiche voor voor één van de tactische doelstellingen over biodiversiteit. Ze krijgt een (in dit geval fictief) nummer IX.20. Ze is verbonden met de strategische doelstelling met nummer IX en wordt geoperationaliseerd in operationele doelstellingen met nummers IX.20.73 Deze wordt dan verder vertaald in een reeks acties. Verder wordt in de fiche melding gemaakt van de deadline, de indicatoren, de relevante beleidsdomeinen, de probleemstelling (op welk probleem wil de doelstelling antwoord bieden?) en de oorzaken van het probleem. Tenslotte is er plaats voor opmerkingen.

Dit voorbeeld is niet exhaustief. Zo zijn er meer relevante acties dan die hier vermeld zijn.

Het belang van dit schema in het licht van het advies is dat voor elk vakje uit figuur 1 een fiche kan opgemaakt worden die de plaats van desbetreffende beleidsact verduidelijkt .

Tactische-doelstelling n° IX.20 . De toestand van de biodiversiteit heeft zich hersteld. Er zijn geen soorten meer die bedreigd zijn.	
<i>[Verdere uitleg bij doelstelling:]</i>	
<i>Verbonden met Strategische doelstelling</i>	N° IX: De waarde van ecosystemen kan ten volle benut worden zonder het duurzame gebruik ervan op de lange termijn in het gedrang te brengen. N° I: De uitstoot van broeikasgassen is tegen 2050 met 90% gedaald t.o.v. 1990.
<i>Geoperationaliseerd in operationele doelstelling</i>	N° IX.20.73: In 2020 heeft Vlaanderen voldoende habitats ingericht, herbestemd, verbeterd of afgebakend om 70% van de instandhoudingsdoelstellingen van de Europees te beschermen soorten en habitats te realiseren.
<i>Vertaald in actie</i>	N° IX.20.73.xfm: In het nieuwe beleidsplan ruimtelijke ordening wordt een mechanisme ingeschreven dat maakt dat herbestemmingen geen effect hebben op de kwaliteit van habitats. N° IX.20.73.xfn: Het afbakingsproces voor natuur en bos wordt afgerond N° IX.20.73.xfo: Bossen worden duurzaam beheerd N° IX.20.73.xfp: Agrarisch gebied wordt heringericht met kleine landschapselementen N° IX.20.73.xha: De toestand van minstens 80% van de soorten (eencellige niet meegeteld) is gekend
<i>Te meten met indicatoren</i>	N° I488: % soorten die bedreigd zijn N° I447: % soorten van het aantal verdwenen soorten die terug zijn via natuurlijke weg N° I449: % soorten van het aantal verdwenen soorten die terug zijn via herintroductie
<i>Te evalueren in</i>	2030
<i>Relevante beleidscontext</i>	UN Convention on Biodiversity RAMSAR-Conventie Pact 2020 Habitatrichtlijn EU Vogelrichtlijn Mina-4
<i>Probleemstelling</i>	Voor toestand biodiversiteit zie Natuurrapport 2007. Het verlies aan biodiversiteit wordt als problematisch beschouwd doordat biologische diversiteit talrijke waardevolle ecosysteemdiensten aanbiedt. Over die ecosysteemdiensten bestaat ook nog veel wetenschappelijke onzekerheid door een gebrek aan kennis van de biodiversiteit.
<i>Oorzaken</i>	Belangrijke oorzaken zijn de klimaatsverandering; het intensieve gebruik van de open ruimte in een verstedelijkend Vlaanderen; de slechte kwaliteit van de oppervlaktewateren;
<i>Opmerkingen</i>	

Bijlage 3

Onderstaand schema bevat een voorstel tot nieuwe structuur voor de VSDO. Door de hoofdstukken te herschikken en enkele delen toe te voegen, zal volgens de Raad de samenhang en dus performantie van de VSDO toenemen.

In deze nieuwe structuur omvat de VSDO drie delen. De eerste twee delen zijn inleidend, het derde deel bevat de weg naar een duurzaam 2050.

